

Перед початком засідання Президії НАН України 12 жовтня 2011 року академік НАН України Б.Є.Патон вручив відзнаки НАН України «За підготовку наукової зміни» ректору Київського національного університету імені Тараса Шевченка академіку НАН України Л.В.Губерському і президенту Національної академії медичних наук України академіку НАМН України А.М.Сердюку, а також передав державні нагороди провідним ученим НАН України академікам НАН України М.В.Новікову та А.А.Долинському.

Учасники спільного засідання Президії Національної академії наук України та Президії Національної академії аграрних наук України заслухали й обговорили доповіді директора Державної установи «Інститут харчової біотехнології і геноміки НАН України» академіка НАН України Я.Б.Блюма та директора Південного біотехнологічного центру у рослинництві НААН України академіка НААН України Ю.М.Сиволапа на тему «Біотехнологія: шляхи розвитку і роль у вирішенні проблеми продовольчої безпеки держави».

У виступах президента НАН України академіка НАН України Б.Є.Патона, президента НААН України академіка НААН України М.Д.Безуглого, академіка-секретаря Відділення загальної біології НАН України, директора Інституту фізіології рослин і генетики НАН України академіка НАН України В.В.Моргуна, директора Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України академіка НААН України М.В.Роїка, радника Президії НАН України академіка НАН України і НААН України О.О.Созінова, директора Національного наукового центру «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини» НААН України академіка НААН України Б.Т.Стегнія, директора Інституту клітинної біології і генетичної інженерії НАН України члена-кореспондента НАН України М.В.Кучука, провідного наукового співробітника Інституту агроєкології і природокористування НААН України академіка НААН України А.Л.Бойка, заступника директора Інституту розведення і генетики тварин НААН України члена-кореспондента НААН України С.І.Ковтун, завідувача відділу нових культур Національного ботанічного саду ім.М.М.Гришка НАН України доктора сільськогосподарських наук Д.Б.Рахметова, члена Президії НААН України, академіка-секретаря НААН України академіка НААН України О.О.Івашенка, віце-президента НАН України, директора Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» академіка НАН України В.М.Гейця, члена Президії НАН України, директора Головної астрономічної обсерваторії НАН України академіка НАН України Я.С.Яцківа, президента НАМН України академіка НАМН України А.М.Сердюка, радника Президії НАН України академіка НАН України К.М.Ситника було зазначено, що з перших років свого існування Академія опікувалася аграрними проблемами, а в 40-50-х роках навіть існував Відділ

сільськогосподарських наук, установи якого з плином часу через Міністерство сільського господарства потрапили до складу Української академії аграрних наук. У 70-80-х роках працювала Міжвідомча комісія Південного відділення ВАСГНІЛ, АН УРСР та Держагропрому УРСР з вирішення проблем агропромислового комплексу. З 1999 року активно функціонує Міжвідомча наукова рада НАН України та НААН України з проблем агропромислового комплексу.

Академік НАН України Б.Є.Патон відзначив, що в результаті співпраці двох академій було досягнуто низку вагомих результатів. Зокрема, спільними зусиллями вчених і фахівців обох академій було виведено високопродуктивні сорти і гібриди сільськогосподарських рослин, створено ефективні технології і препарати для їх вирощування, розроблено рекомендації для кормовиробництва та значну кількість прогресивних ветеринарних засобів, виготовлено надійні зносостійкі деталі для сільськогосподарської техніки й розв'язано ряд складних соціально-економічних проблем села.

Він наголосив, що найбільш ефективних результатів можна досягти сьогодні лише за умови комплексного використання всіх новітніх досягнень сучасної науки. Тому такі фундаментальні напрями сучасної науки, як фізіологія рослин, молекулярна біологія, імунологія, генетична інженерія, геноміка, біотехнологія, інформатика, фізика твердого тіла, новітнє матеріалознавство, сучасні уявлення про розвиток ринкових відносин на селі та деякі інші повинні знайти своє віддзеркалення у технологіях, методах, препаратах, приладах, засобах, економічних обґрунтуваннях, рекомендаціях, що пропонуються агропромислому комплексу.

В ході роботи спільного засідання академік НАН України Б.Є.Патон підкреслив величезну значимість питання, яке буде обговорюватися. Адже сучасні біотехнології або біотехнології XXI століття – це багатогранні, комплексні технології, з багатьма складовими, формування яких залежить від вирішення досить складних різнопланових питань.

Наразі існує низка нових біотехнологічних розробок, здійснених спільними зусиллями вчених двох академій або ж окремими академічними установами, які вже нині готові до впровадження. Набутий досвід розвинених країн свідчить, що найбільша частка у підвищенні продуктивності праці в сільському господарстві одержується за рахунок впровадження новітніх досягнень науки, в тому числі біоінформаційних технологій.

Розвиток продовольчого ринка України значною мірою залежить від рівня використання сучасних аграрних технологій з урахуванням регіональних та кліматичних аспектів. Раціональне використання природного потенціалу України із застосуванням сучасних біотехнологій може вивести країну на одне з провідних місць у світі з виробництва сільськогосподарської продукції.

Для цього необхідно насамперед значно покращити координацію у цій галузі та віднайти дієві форми співробітництва між установами академій, Міністерства аграрної політики та продовольства України і вищими навчальними закладами відповідного профілю.

Академік НАН України Б.Є.Патон надав слово президенту Національної академії аграрних наук України академіку НААН України М.Д.Безуглому, який відзначив, що сучасні біотехнології демонструють величезні досягнення у різних сферах діяльності людини. За останні роки сучасні досягнення біотехнології в значних масштабах використовуються в багатьох галузях народного господарства. Світовий сільськогосподарський ринок наповнюється якісними і більш дешевими продуктами, отриманими за допомогою новітніх біотехнологій, а багато країн світу вже давно зробили вибір для себе та вважають, що досягнення лідерства в галузі біотехнології – одне з головних завдань їх економічної політики.

Без використання методів клітинної і генної інженерії нині неможливо вирішити важливі завдання біології і сільськогосподарського виробництва, серед яких перше місце займає проблема створення нового покоління біологічних об'єктів (рослин, тварин, мікроорганізмів), що мають комплексну стійкість до шкідливих організмів, стресових факторів, негативних наслідків діяльності людини тощо. У світі бурхливо формується ринок генетично модифікованих організмів, зокрема, генетично модифікованих рослин. Нині генетично модифіковані рослини офіційно культивуються в 29 країнах світу, на площі 148 млн. га. Кількість країн, що вирощують трансгенні рослини зростає з року в рік. Темпи розширення площ під посіви трансгенних культур у світі будуть зберігатись і в найближчому майбутньому.

Академік НААН України М.Д.Безуглий відзначив, що сучасні методи біотехнології займають все більше місце в тваринництві і ветеринарній медицині. Розробка та інтенсифікація розвитку вітчизняних методів сучасної і традиційної репродуктивної біотехнології в тваринництві дозволить значно прискорити розмноження цінних і створення нових унікальних генотипів, забезпечить можливість суттєвої інтенсифікації селекційного процесу і підвищення генетичного потенціалу продуктивності сільськогосподарських тварин.

Враховуючи складність епізоотичної ситуації в світі, для забезпечення сталого благополуччя та профілактики біотероризму, а також з метою попередження залежності від імпорту засобів захисту, галузь ветеринарної медицини держави постійно повинна бути забезпечена якісними, високоефективними та специфічними засобами діагностики та захисту тварин для проведення діагностичних, імунопрофілактичних, лікувальних заходів, для здійснення моніторингу індукційних та не індукційних патогенних агентів в природі.

Підсумовуючи виступи в обговоренні питання, академік НАН України Б.Є.Патон підкреслив, що розвиток сучасних біотехнологічних досліджень є важливим і пріоритетним. Його пріоритетність визначена також і Кабінетом Міністрів України у затвердженому переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року, до якого увійшла біотехнологія і суміжні з нею науки.

За результатами громадського обговорення проекту концепції Державної цільової науково-технічної програми «Біофортифікація та функціональні продукти на основі рослинної сировини» на 2013-2017 роки, визначаючи актуальність, важливість і необхідність розроблення такої програми, а також неможливість її виконання в рамках уже існуючих програм, було запропоновано терміново в установленому порядку погодити проект із зацікавленими структурами та подати його на затвердження Уряду України.

У своєму заключному слові академік НААН України М.Д.Безуглий підкреслив, що питання якості і безпеки продуктів харчування лишається важливою метою реалізації політики урядів країн всієї Європи і України, зокрема, спрямованої на підвищення рівня охорони здоров'я і забезпечення відповідності продовольства вимогам світової торгівлі.

Нині зарубіжний ринок біотехнологічної продукції стрімко зростає кожного року, Україна поки що значно відстає від світового рівня як в розвитку біотехнології, так і в розробці способів оцінки біотехнологічної продукції.

Однією з вагомих причин, що гальмує розвиток цього напрямку в країні, є критична ситуація щодо матеріально-технічної бази для проведення необхідних досліджень.

Крім того, необхідне більш ширше висвітлення в ЗМІ проблем, пов'язаних з біобезпекою сучасних біотехнологій для підвищення обізнаності населення.

Зараз очевидно те, що використання генетично модифікованих рослин у світі стало незворотнім процесом. Свою позицію щодо використання ГМО Україна висловила, приєднавшись у 2002 році до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біорізноманіття, чим засвідчила підтримку необхідності скоординованих заходів для забезпечення належного рівня захисту у галузі безпечної розробки, створення, випробування, дослідження, обробки, передачі, обігу, транскордонних переміщень і використання генетично модифікованих організмів.

Початок третього тисячоліття засвідчив необхідність правових механізмів регламентації впровадження новітніх наукових досягнень в усіх сферах людського життя, зокрема у сфері біотехнологій. На даний момент відсутні єдині підходи до нормативно-правового регулювання генно-інженерної діяльності в сфері сільського господарства як на рівні міжнародного, так і національного права.

Існуюча сьогодні в Україні законодавча база як основа функціонування системи біобезпеки є не дуже досконалою і містить багато протиріч, що в свою чергу ускладнює процедуру легальної реєстрації генетично модифікованих організмів, створюючи, водночас передумови для неконтрольованого їх використання.

Академік НААН України М.Д.Безуглий висловив думку про необхідність термінового ухвалення нової редакції закону про біобезпеку.

Він підкреслив, що галузь агробіотехнології потребує державної підтримки, в тому числі за рахунок коштів державного бюджету, які б

спрямовувалися на її розвиток і становлення як конкурентоспроможної галузі, й запропонував зосередити зусилля на:

- подальшому вдосконаленні вітчизняної нормативно-правової бази згідно з міжнародними вимогами;

- розробці спільних з іноземними установами програм з надання генетично модифікованих конструкцій для використання при створенні вітчизняних сортів найважливіших сільськогосподарських культур (сертифіковані генетичні конструкції мають вводитись у кращі сорти української селекції, адаптовані до місцевих умов, з відповідним розподілом прибутку);

- більш широкому інформуванні суспільства про новітні біотехнологічні розробки.

На закінчення спільного засідання академік НАН України Б.Є.Патон подякував усім, хто взяв участь в обговоренні, й побажав подальших успіхів у вирішенні таких вкрай важливих для держави питань.

Далі члени Президії НАН України заслухали та обговорили наукову доповідь заступника директора Інституту фізики твердого тіла, матеріалознавства та технологій Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України доктора технічних наук В.А.Білоуса «Іонно-плазмове модифікування поверхні паливних та конструкційних матеріалів для ядерної енергетики».

В обговоренні взяли участь академіки НАН України Б.Є.Патон, завідувач відділу Інституту металофізики ім.Г.В.Курдюмова НАН України член-кореспондент НАН України С.П.Ошкадьоров, директор Інституту електрофізики і радіаційних технологій НАН України член-кореспондент НАН України В.Ф.Клепиков, академік-секретар Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України, генеральний директор Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України академік НАН України І.М.Неклюдов.

Президія НАН України зауважила, що одним з важливих напрямів досліджень академічних і галузевих наукових установ є підвищення надійності, ресурсу та експлуатаційних характеристик елементів сучасного обладнання, машин і механізмів різного призначення, в тому числі шляхом іонно-плазмового модифікування поверхні матеріалів.

Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України став одним із світових лідерів з розробки та реалізації іонно-плазмових процесів і технологій, про що свідчать міжнародна премія імені Манфреда фон Ардене, міжнародний диплом на відкриття, а також серія міжнародних контрактів, виконаних за цим напрямом.

В інституті також одержані дуже цікаві наукові результати, які дозволяють його фахівцям успішно вирішувати проблеми подовження ресурсу

та надійності ядерного палива, виробів із цирконієвих сплавів, деталей машин та механізмів, які використовуються у другому контурі ядерного реактора тощо.

Роботи виконуються з метою реалізації одержаних результатів не тільки в атомній енергетиці, але й у інших галузях – машинобудуванні, авіації, для потреб медицини, екології, досліджень космосу.

Проте було висловлено думку про необхідність посилення координації досліджень в цій галузі, передбачивши розширення робіт із зазначеної тематики.

Крім того, Президія НАН України заслухала інформацію про проведення ювілейної сесії Загальних зборів НАН України, присвяченої 100-річчю від дня народження академіка М.К.Янгеля; про проведення Четвертої українсько-російської науково-технічної наради-семінару «Розвиток атомної енергетики Росії та України – фактор сталого міждержавного співробітництва»; про результати атестації молодих учених-стипендіатів Президента України та конкурсу на здобуття стипендій Президента України для молодих учених і результати атестації молодих учених-стипендіатів НАН України та конкурсу на здобуття стипендій НАН України для молодих учених на поточні вакансії; про випуск періодичного видання «Наука України у світовому інформаційному просторі»; також було розглянуто низку кадрових питань та прийнято рішення про нагородження відзнаками Національної академії наук України.

Секретаріат Президії НАН України